

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף עה

(בעמ' הקודם)

תנו רבנן בן תשע שנים: ילד בן תשע ביאתו נחשבת 'ביאה'. ואם הוא גר עמוני או גר מואבי וכו', או שהוא כותי או שהוא נתין וכו' - והוא בא על כוהנת, לוויה, או ישראלית - הוא פוסל אותה. (דהיינו פוסל אותם מלהינשא לכהן, ולגבי כוהנת הוא פוסל אותה גם מלאכול בתרומה).

רבי יוסי אומר וכו': להלן תבאר הגמרא את המחלוקת.

כל שאתה נושא בתו: כל נישואין שלכהן מותר לישא את הבת שנולדה מהנישואין הללו - מותר לו גם לישא את האשה עצמה לאחר שימות בעלה והיא תהיה אלמנה (מדובר כמובן בכהן הדיוט המותר באלמנה).

מאי איכא בין ת"ק ובין רבי יוסי: הגמרא מבארת את המחלוקת בין תנא קמא ורבי יוסי.

מצרי שני איכא בנייהו: כלומר הבן של מצרי שהתגייר. שהבן עצמו פסול לבוא בקהל, אבל בנו (הדור השלישי) מותר לבוא בקהל. ולכן אם בן הדור השני בא על כוהנת או לוויה או בת ישראל - לדעת תנא קמא הוא פוסל אותה בביאתו משום שהוא פסול לבוא בקהל, אבל לדעת רבי יוסי הוא אינו פוסל בביאתו משום שזרעו לא יהא פסול.

ושניהם לא למדוה אלא מכהן גדול באלמנה: כהן גדול הנושא אלמנה הופך אותה לחללה והילדים שלהם חללים. תנא קמא לומד מכהן גדול שכל ביאה בעבירה פוסלת את האשה, ולכן גם במצרי שני שביאתו בעבירה נפסלת האשה. ואילו רבי יוסי לומד מכהן גדול שדוקא ביאה בעבירה שפוסלת גם את הבת - פוסלת גם את האשה, אבל במצרי שני שהביאה לא פוסלת את הבת ממילא היא גם לא תפסול את האשה.

רשב"ג אומר וכו' מאי איכא וכו': הגמרא ממשיכה לבאר את המחלוקת בין רבי יוסי לרשב"ג.

גר עמוני ומואבי: בנו של עמוני ומואבי עד סוף כל הדורות אסור לבוא בקהל, אבל ביתו מותרת, שהרי קיימא לן 'עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית'. ולכן לדעת רבי יוסי הוא פוסל מכיון שבזרעו יש פסול (הבנים), אבל לדעת רשב"ג אינו פוסל משום שביתו כשרה.

ושניהם לא למזוה אלא מכהן גדול באלמנה: כאמור כהן גדול הנושא אלמנה הופך אותה לחללה וכל הילדים שלה חללים. לדעת רבי יוסי לומדים מכהן גדול שנישואין הגורמים פסול בזרע (בבנים) פוסלים את האישה (כשתאלמן), אבל לדעת רשב"ג לומדים דוקא לנישואין שפוסלים גם את הבנים וגם את הבנות, ולכן גר עמוני ומואבי מכיון שבתו כשרה, אם הוא ימות אלמנתו תהיה כשרה לכהונה.

אמר רב חסדא הכל מודים באלמנת עיסה: 'אלמנת עיסה' היא אלמנה שיש בה ספק שהיא פסולה. דהיינו בעלה היה ספק חלל וממילא היא ספק חללה. היא מתוארת כ'ספק ספיקא' כי הספק אינו נמצא בה אלא בבעלה והיא באה מכח הספק שלו.

'אלמנת עיסה' זו מכשירים אותה רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא במסכת כתובות. והטעם משום שאנו מעמידים את האישה על 'חזקת כשרות' שלה (שהיתה בחזקת כשרה קודם שהתחתנה) ולא פוסלים אותה מספק (והיינו כאמור בגלל שהספק נולד בבעלה ולא בה עצמה).

[הרחבת הביאור: אלמנת עיסה היא אלמנה של אדם המוגדר כ'ספק חלל' (שנתערבו בו ספיקות כעיסה). דהיינו ישראלית שזרק לה בעלה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה ולאחר מכן מת, ונמצא שהיא ספק גרושה (אם היה הגט קרוב לה) ספק אלמנה (אם היה הגט קרוב לו). ולאחר מכן היא התחתנה עם כהן ונולד להם בן.]

ונמצא שהבן הוא ספק חלל (אם היא גרושה). וכשהתחתן הבן עם אישה היא ספק חללה, וכשמת היא 'אלמנת עיסה' המוטלת בספק אם היא כשרה לכהונה. רש"י [כתובת יד].

רב חסדא אומר שכל התנאים במחלוקת הנ"ל חולקים על רבי יהושע ורבי"ב, ומודים ש'אלמנת עיסה' פסולה לכהונה.

משום שהרי רשב"ג הוא הדעה המקילה ביותר מכולם, לדעתו אפילו אלמנה של גר עמוני ומואבי וכל שכן של מצרי שני אינה פסולה לכהונה. ורשב"ג סובר ש'כל שביתו פסולה לכהונה גם אלמנתו פסולה'. והרי בתה של 'אלמנת עיסה' פסולה לכהונה משום שהיא בתו של הספק חלל הפסול (ועליה אי אפשר לומר שהיא 'ספק ספיקא' כי לא היתה לה חזקת כשרות מעולם כמו לאמא שלה, ולכן נחשב הדבר שהספק נולד בה. תוס' כתובות), ולכן גם אלמנתו פסולה.

*

למדנו במשנה: "כל האסורין לבוא בקהל... רבי אליעזר אומר ודאן בודאן מותר וכו'". לדעת רבי אליעזר דוקא ודאי עם ודאי מותרים להתחתן (כגון ממזר עם ממזרת), אבל ודאי עם ספק (כגון שתוקי עם ממזר) או ספק עם ספק (כגון שתוקי עם שתוקי) אסורים להתחתן.

הלל שונה עשרה יוחסים וכו': יש ברייתא שהלל אומר שכל האסורים מותרים לבוא זה בזה. דהיינו אפילו ממזר עם שתוקי (ודאי עם ספק), ושתוקי עם שתוקי (ספק עם ספק). ואתה אומר שהלכה כרבי אליעזר?

נמצא שלדעת רב הלכה כרבי אליעזר, ולדעת שמואל אין הלכה כמותו.

ורמי דרב אדרב וכו': הגמרא מקשה על רב ושמואל ששיטותיהם הפוכות.

דאיתמר ארוסה שעיברה: ארוסה (= המקודשת לאיש אך לא נשואה לו) שהתעברה ולא ידוע מניין, אם היא התעברה מהארוס - הולד כשר (כי היא אסורה לארוס רק מדרבנן), ואם היא התעברה מאדם אחר - הולד פסול כי היא אשת איש.

לדעת רב הולד ממזר כי הולכים אחר הרוב, ורוב ככל העולם אסורים לה חוץ מהארוס. ולכן הולד מותר להתחתן עם ממזרת. לדעת שמואל הולד שתוקי כי לא ידוע אם הוא נולד מהארוס או משאר העולם, ולכן הוא אסור להתחתן עם ממזרת.

נמצא: שלדעת רב ספק נחשב כודאי (כי הבן של המעוברת הוא ספק, והוא מחשיב אותו כודאי פסול). ואם כן שיטתו מתאימה לשיטת תנא קמא במשנתנו שספק בודאי מותרים להתחתן (שתוקי מותר בממזרת), ולא לשיטת רבי אליעזר שאוסר!

ואילו לדעת שמואל ספק אינו נחשב כודאי (ולכן הבן של המעוברת אסור להתחתן עם ממזרת). ואם כן שיטתו מתאימה לשיטת רבי אליעזר שספק אסור בודאי (שתוקי אסור בממזרת), ולא לשיטת ת"ק שמתיר!

תירוץ: **איפוך וכו'**: יש להפוך את השיטות בארוסה שנתעברה. ונמצא שרב לשיטתו ושמואל לשיטתו.

קושיא: **תרתי למה לי**: מדוע יש צורך בשתי מחלוקות של רב ושמואל? אחת: האם הלכה כרבי אליעזר או ת"ק במשנתנו, והשניה: האם ארוסה שנתעברה הולד מותר בממזרת או לא.

צריכא: אם היתה נאמרת מחלוקתם רק לגבי המשנה שלנו - היינו חושבים שדוקא כאן שהשתוקי הגיע מאישה פנויה ולא ידוע מי אביו של הולד - אומר רב שהלכה כרבי אליעזר שהוא אסור בממזרת, אבל בשתוקי ממאורסת שנתעברה שרוב ככל העולם אסורים לה חוץ מבעלה - מודה רב שהשתוקי הזה מותר בממזרת. קמ"ל שגם בזה הוא אסור בממזרת.

ואם היתה נאמרת מחלוקתם רק לגבי מאורסת שנתעברה - היינו חושבים שדוקא שם סובר רב שהשתוקי אסור בממזרת, כי יש סיבה לתלות שהיא התעברה מהארוס שלה והולד כשר, אבל לגבי משנתנו בשתוקי שהגיע מאשה פנויה שאין שום סיבה לתלות שהוא יותר כשר מפסול - מודה רב שהשתוקי מותר בממזרת. קמ"ל שלא.

תירוץ נוסף על הסתירה במחלוקת רב ושמואל

ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך: אין צורך להפוך את שיטות רב ושמואל בארוסה שנתעברה. כי באמת גם בשתוקי הנולד ממאורסת רב סובר כרבי אליעזר (שרק ודאי בודאי מותרים אבל שתוקי אסור בממזרת). ומה שאמר רב שהולד ממזר' - אין כוונתו שהוא מותר בממזרת, אלא שהוא אסור לבת ישראל כמו שממזר אסור לבת ישראל. ושמואל סובר גם בשתוקי ממעוברת כתנא קמא שהוא מותר בממזרת, ומה שאמר שמואל שהולד שתוקי - אין כוונתו שהוא אסור בממזרת אלא רק שהוא אסור בבת ישראל.

קושיא: **אי הכי היינו דרב**: נמצא שרב ושמואל אומרים אותו הדבר, כי לגבי ארוסה שעיברה שניהם אומרים שהולד אסור בבת ישראל. (ומה שהסברנו שהם חולקים האם הוא מותר בממזרת או לא - זה לא נתפרש במחלוקתם לגבי ארוסה, אלא זו היא מחלוקתם במשנה שלנו, ואנו לומדים מהסוגיא שלנו לסוגיא של ארוסה שהמחלוקת שלהם תקפה גם לשם. ואם כן מכיון ששם הם לא נחלקו בזה, קשה: מהי כן מחלוקתם שם? ביאר שוטנשטין).

תירוץ: אלא מאי שתוקי? שמשתיקים אותו מדין כהונה: שאינו עובד בבית המקדש, ואינו אוכל תרומה.

קושיא: פשיטא וכו': הרי אם הוא אסור להתחתן עם בת ישראל ודאי שלא יהיו לו דינים של כהן?

תירוץ: שמשתיקים אותו מנכסי אביו: שאינו יורש את הארוס כי לא ידוע אם הוא באמת אביו.

תירוץ: לא צריכא דתפס: הולד תפס נכסים של הארוס שמת והוא טוען שהוא אבא שלו והוא יורש אותו, ועל כך מחדש שמואל שמוציאים את הנכסים מידי.

ואיבעית אימא: מה שאמר שמואל 'שתוקי' הכוונה 'בדוקי'. שואלים את האשה מהיכן הגיע הולד? ואם היא אומרת שמהארוס מכשירים אותו. דהיינו רב ושמואל נחלקו האם ניתן להכשיר את השתוקי על ידי בדיקת אימו או לא. וכדלהלן:

היתה מעוברת ואמרו לה: מה טיבו של עובר זה? והיא עונה: מאיש פלוני וכהן הוא, לדעת רבן גמליאל ורבי אלעזר נאמנת (וזו עדות שהאישה כשרה לה - שהיא עצמה כשרה להעיד על עצמה). לדעת רבי יהושע אינה נאמנת. שמואל סובר כרבן גמליאל ורב סובר כרבי יהושע.

קושיא: האמר שמואל חדא זימנא וכו': והרי שמואל כבר אמר על המשנה הנ"ל שהלכה כרבן גמליאל, ומדוע אמר זאת שוב לגבי ארוסה שנבעלה?

תירוץ: צריכא: במשנה שם מדובר בפנויה שנבעלה, ולכן היה מקום לומר שדוקא שם סובר שמואל שמכשירים את העובר על ידי בדיקת אימו, משום שרוב העולם כשרים להינשא לה. אבל במאורסת שנתעברה שכל העולם פסולים לה חוץ מהארוס, לא נסמוך על דבריה, קמ"ל.

*

תניא וכן רבי אלעזר אומר: כותי לא ישא כותית, רב יוסף מבאר לפי שעשו את הכותים כמו גר שעברו עשרה דורות מאז שהתגייר (= יבואר להלן), כלומר שכיון שהכותים נראים כמו ישראלים אסור להם לשאת נשים פסולות (ובכלל זה כותית), שמא יאמרו שישראל נשא פסולה.

דתניא: וכפי שלמדנו בכרייתא - גר עד עשרה דורות מגיורו מותר לשאת ממזרת, אבל לאחר עשרה דורות אסור לפי שכבר נשכח שהוא גר ויאמרו שישראל נשא ממזרת.

דחייה טעמו של רב יוסף: א"ל אביי: אין זה דומה לגר, לפי שלגבי גר שנשא ממזרת הגר הוא 'ישן', כלומר כבר נשכח שהוא גר, והרואה אותו חושב שהוא ישראל גמור, ואילו הממזרת היא 'חדשה' כלומר שכולם מכירים אותה ויודעים שהיא ממזרת, והרואה אותו נושא ממזרת חושב שישראל נושא ממזרת, אבל לגבי כותים הרי הכותי והכותית הם באותו מצב, ואם אתה מחזיק את הכותי כ'חדש' אז גם הכותית היא 'חדשה', וא"כ כולם יודעים שכותי נושא כותית, ואם אתה מחזיק את הכותי כ'ישן' אז גם הכותית היא 'ישנה' והוראה יחשוב שישראל נשא ישראלית.

הגמ' מביאה טעם אחר:

אלא כי אתא רב דימי אמר: רבי אלעזר סבר כמו רבי ישמעאל, ורבי ישמעאל סבר כמו רבי עקיבא. **הגמ' מבארת:**

רבי אלעזר סבר לה כרבי ישמעאל: שהכותים אינם גרים באמת, אלא התגיירו מחמת פחדם מהאירות שה' שלח בהם, והם כשאר עובדי כוכבים שנשאו בת ישראל, ור' ישמעאל סבר לה כר' עקיבא שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הוולד ממזר. ולכן כותי לא ישא כותית לפי ששניהם ספק ממזרים, שיש לחשוש בכל אחד מהכותים שמא הוא נולד מישראלית שנישאת לעכו"ם (- כותי) והרי הוא ממזר, ואשתו היא כותית ממש והיא גויה, או להיפך, ואסור לישראלית להינשא לגויה. *[ראה תוס' ד"ה 'ורבי ישמעאל' ששואל מדוע צריך לומר שהוא סבר כר' עקיבא שעכו"ם הבא על בת ישראל הוולד ממזר, והרי כל שכן אם הוולד כשר שאסור לו להתחתן עם עכו"ם].*

קושיא: ומי סבר וכו': וכי רבי ישמעאל סבר כרבי עקיבא? והרי אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל - **מנין לעכו"ם ועבד וכו', שנאמר וכו',** כלומר הוא מביא פסוק כראיה לכך שעכו"ם פוסל אותה בביאתו, ואם רבי ישמעאל סובר כר"ע מדוע צריך להביא פסוק לכך שהוא פוסל אותה בביאתו, והרי אם הוולד הנולד מהם ממזר ברור שהוא פוסל אותה בביאתו, אלא בהכרח שהוא סובר שהוולד לא ממזר!

מחמת הקושיא הגמ' מבארת את רבי אלעזר באופן אחר:

אלא רבי אלעזר וכו': כלומר רבי אלעזר סבר שהכותים גירי אריות, והוא בעצמו גם סבר כר"ע שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הוולד ממזר.

קושיא: ומי סבר לה רבי אלעזר וכו': וכי רבי אלעזר סבר כרבי עקיבא? והרי אמר רבי אלעזר (במס' יבמות) - למרות שנחלקו ב"ש וב"ה האם צרת ערווה מתייבמת או לא, שניהם מודים שממזר בא רק מאיסורי ערווה שהעונש על ביאתה כרת. נמצא שלדעת רבי אלעזר כולם מודים שאין ממזר מאיסור לאו, ואילו לדעת ר"ע יש ממזר מאיסור לאו.

מחמת הקושיא הגמ' מבארת את רבי אלעזר באופן אחר:

אלא כי אתא רבין: יש שלוש מחלוקות לגבי כותים וכהנים שהתערבו בהם כמובא בפסוקים להלן:

לדעת רבי ישמעאל - הכותים הם גירי אריות, והכהנים שהתערבו בהם הרי הם כהנים פסולים, שנאמר על הכותים **"וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מְקֻצֹתָם כִּהְנִי כְמוֹת וַיְהִיו עֲשִׂים לָהֶם כְּבֵית הַבָּמוֹת"**, "מְקֻצֹתָם" = מן הקוצים (= הפסולים) שבעם עשו להם כהני כמות (= אין זה טעמו של רבי ישמעאל לגבי הנידון שלנו, אלא טעמו לגבי הכהנים שהתערבו בהם, ולהלן יבואר השייכות לנידון שלנו), ומשום שהם גירי אריות פסלו אותם.

לדעת רבי עקיבא - הכותים הם גירי אמת, והכהנים שהתערבו בהם היו כהנים כשרים, שנאמר **"וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מְקֻצֹתָם כִּהְנִי כְמוֹת"**, דהיינו **מן הבחירה הקצינים שבעם**, והטעם שאסרו אותם לפי שהיו מייבמים רק את הארוסות ופוטרים את הנשואות מן החליצה, ולדעת ר"ע הנולדים מהם ממזרים לפי שיש ממזר מאיסור לאו.

דף עו.

מאי דרשי? מהיכן הכותים למדו כן? תשובה: הם דרשו את הפסוק **"לא תהיה אשת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְכַמֶּה יְבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיְכַמֶּה"** כך - האשה שיושבת 'חוצה' דהיינו שעדיין לא נכנסה לרשות בעלה לנישואין, היא תתייבם ולא תהיה "לאיש זר", אבל האשה שלא ישבה בחוץ כלומר שכבר נישאת, היא כן תהיה "לאיש זר". ונמצא שהנולדים מהם ממזרים לפי שלדעת ר"ע יש ממזר מאיסור לאו.

יש אומרים (= זו דעת רבי אלעזר כפי שהגמ' מבאר מיד) - שאסרו אותם לפי שאינם בקיאים בדקדוקי מצוות, ויבואר לקמן.

מאן 'יש אומרים'? מי זו הדעה הנ"ל שהובאה בשם 'יש אומרים'? תשובה: **אמר רב אידי בר אבין רבי אלעזר אלעזר היא.**

דתניא: וכפי שלמדנו בכרייתא - מותר לאכול בפסח מצה שאפה אותה כותי ואין בה חשש חמץ, וכן יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה כליל הסדר, ורבי אלעזר אוסר לפי שאינם בקיאים במצוות.

שאלה: **ואלא הכא מאי אין בקיאים?** לגבי יוחסין מה שייך לומר על הכותים 'שאינם בקיאים במצוות' שלכן נאסרו לבוא בקהל?

תשובה: הכותים אינם בקיאים בדיני גיטין וקידושין, ויש לחשוש שמא התירו לאשת איש להינשא לאחר וכדו', ולכן בניהם ממזרים.

אמר רב נחמן וכו': רב נחמן מביא טעם נוסף מדוע אסרו את הכותים - ממזר שנולד מאחותו וממזר שנולד מאשת אח התערבו בהם, ויש לחשוש על כל אחד מהם שמא הוא ממזר.

קושיא: **מאי קמ"ל?** מדוע צריך לומר 'ממזר מאחותו' אפשר לומר 'ממזר' סתם? תירוץ: ללמדנו שיש ממזר מחייבי כריתות (ולא כדעת הסוכר שיש ממזר רק מחייבי מיתות בית דין).

קושיא: **ניתני חדא?** א"כ מדוע צריך לומר 'ממזר מאחותו וממזר מאשת אח' אפשר לומר רק 'ממזר מאחותו'? תירוץ: כך היה המעשה.

ורבא אמר: הטעם שאסרו את הכותים - משום שעבד נשא את אחת מבנותיהם ושפחה נישאת לאחד מבניהם, ואיננו יודעים באיזו משפחה התערבו, ולכן כולם אסורים.

קושיא: **איסורא מאי וכו':** והרי הדין הוא שעבד הבא על בת ישראל הוולד כשר, וא"כ הטעם שאסרו אותם הוא לא בגלל שעבד נשא את אחת מבנותיהם אלא בגלל ששפחה נישאת לאחד מבניהם והוולד כמותה, וא"כ קשה שרבא יאמר שאסרו אותם משום 'שפחה' בלבד.

תירוץ: כך היה המעשה.